

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΠΑΡΤΗΣ.

Ἔοικε ὅττα, ὡς ξένοι, χαλεπὸν εἶναι τὸ περὶ τῆς πολιτείας ἀναμφισβητήτως ὁμοίως ἔργῳ καὶ λόγῳ γίγνεσθαι. (Πλάτ. Νόμ. Βιβ. Ι. φ. 18).

Μετὰ τὴν Κρήτην δύο Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔφθασαν διὰ τῆς εὐνομίας εἰς περιοπὴν δόξης καὶ δυνάμεως, διαίρουσαι καὶ ἐλκύνουσαι ὅλους τοὺς ἄλλους δήμους τῆς Ἑλλάδος, ὡς οἱ Πλατῶνται τοὺς περὶ αὐτῶν Δορυφόρους. Πτωχεία, καὶ ἐγκράτεια, πολεμικὴ ἀσκήσις, καὶ στρατιωτικὴ σκληραγωγία, περιφρόνησις τοῦ φυσικοῦ πόνου μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου· ἀποστροφὴ τοῦ ἐμπορίου, τεχνῶν, ἐπιστημῶν, καὶ παντὸς εἶδους πολυτελείας: αὐτὰ, λέγω, δίδουσιν εἰς τὴν Σπάρτην τοσαύτην ὑπεροχὴν, ὥστε χωρὶς τείχη καὶ θησαυροφυλάκιον μένει ἀδιάφορος καὶ ἀπάτητος ἐπέκεινα τῶν ἑξακοσίων ἐτῶν, καὶ εἰς τὸν ἅπαντα

πούλησαν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς κατὰ τὸ 1211 Μ.Χ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὴν ἤρπασαν ἀπ' αὐτοὺς περὶ τὸ 1669 ἔτος. Εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη, ὅπου οἰκοῦσιν οἱ Σφακιῶται, κατέφυγεν ἔκτοτε, καὶ ἔτι διασώζεται τὸ ἀρχαῖον πολεμικὸν ἦθος καὶ ἡ φιλελεύθερος τῶν παλαιῶν Κρητῶν ἔξις. Οὗτοι ἠγέρθησαν μετὰ τῶν λαιπῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ 1821· ἀλλὰ νικηθέντες ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἐδωρήθησαν ἀπὸ τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος εἰς τὸν Ἀντιβασιλεῖα τῆς Αἰγύπτου. Οὕτως ἔκλινε τὸν ἔνδοξον ἀρχαῖον καὶ εὐγενέστερον λαὸς τῆς γῆς εἰς τοὺς Ἄραβας περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀπέναντι τῆς σοφῆς Εὐρώπης καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ἡγεμόνων.

αἰῶνα τὸ παράδειγμα τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς. Ἡ Σπάρτη ἐπαρουσιάζετο διὰ τῆς φρονήσεως τῶν Γερόντων καὶ τῆς Βουλῆς, καὶ τοῦ πολεμικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν νέων πολιτῶν, ὡς ἡ Ἀθηναῖ ἐνοπλος, καὶ ἡ φρόνησις φέρουσα λόγῃην.

Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ ναυπηγία καὶ ἐμπορία, ἡ καλλιέργεια τῆς τέχνης καὶ πάσης ἐγκυκλίου μαθήσεως, ἡ βιομηχανία καὶ πᾶσα κοινωνικὴ ψυχολογία ἀποκαθιστῶσι τοὺς Ἀθηναίους θαλασσοκράτορας καὶ προστάτας τῶν Ἑλλήνων· τὰς δὲ Ἀθήνας τὸ Πρυτανεῖον τῆς Παιδείας, κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς φιλοκαλίας πρωτότυπον· ὥσε δύο Δημοκρατίαι, ἀκολουθοῦσαι διάφορον κατὰ τὸ φαινόμενον εὐθυβολίαν, φθάνουσιν ἀνεπαισθήτως ἀμφοτέραι εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὀδηγούμεναι μυστικῶς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐλατήριον: τὸν ὑπὲρ πατρίδος, ἐλευθερίας καὶ δόξης ἱερὸν ἔρωτα.

Πρὸ τριῶν περίπου ἑκατονταετηρίδων ἡ Σπάρτη κατεσπαράττετο ἀπὸ τὴν διχόνοιαν τῶν δύο αὐτῆς βασιλέων, διχόχων τῶν Ἡρακλειδωριέων, Προκλέους καὶ Εὐρυσθένους (α). Ἐκαστος τούτων κατοικῶν εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως ἐπροσπάθει διὰ τῆς ῥαδιουργίας, ἐλκύων τὸ πλῆθος, νὰ γίνῃ τοῦ ἄλλου ἰσχυρότερος. Ὁ δὲ λαὸς σαλευόμενος ἐκυμαίνετο μεταξὺ αὐτῶν τῶν στάσεων.

Εἰς παρομοίαν τινὰ ταραχὴν ἀποθανὼν ὁ πατὴρ τοῦ Λυκούργου, ἀφῆκε τὸν θρόνον εἰς τὸν πρωτότοκόν του υἱόν. Μετ' ὀλίγον τελευτήσας καὶ οὗτος ἀφῆκεν ἐπίτροπον τὸν ἀδελφόν του, καὶ τὴν γυναῖκά του ἔγγυον. Ὁ Λυκοῦργος ἐκυβέρνησεν ὡς Ἀντιβασιλεὺς, ἕως οὗ ἐγεννήθη τὸ παιδίον, τὸ ὑποῖον ὀνομάσας Χαρίλαον, ἐκήρυξε μὲν αὐτὸ βασιλέα, αὐτὸν δ' ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ. Εἰς τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἡ φρόνησις καὶ ἡ

(α) Παισαν. Λακων. Βιβλ. Γ. Κεφ. α.

ἀρετὴ τοῦ Λυκούργου εἰλκυσαν τὸν σεβασμὸν ὄλων τῶν φατρι-
στῶν οὗτος ἐμετρίασε, τὰς στάσεις καὶ διχονοίας, καθισύχασε
τὰ πνεύματα, καὶ εὐτύχησεν ἡ Σπάρτη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ
μεγάλου τούτου ἀνδρός. Ἄλλ' ἀπομακρυνθεὶς πρὸς καιρὸν, διὰ
νά γνωρίσῃ τοὺς ἀσφαλεστέρους τρόπους τῆς θεραπείας τῶν
ὑσῶν εἶδεν εἰς καιρὸν τῆς Ἀντιβασιλείας του δεινῶν, ἀφῆρσε
πᾶν ἔμφοραγμα. Μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα ἐπέστρεψαν, ὡς τὰ
ῤευστὰ, εἰς τὸ ἰσόπεδον τῆς προτέρας αὐτῶν ἀθλιότητος. Ὅλας
ἐπεθύμει ἀνακούφῃσιν τῶν δεινῶν του· οἱ πλούσιοι ἀσφάλειαν τῆς
ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας των, καὶ ἅπαντες ἀτάραχον καὶ βεβαίαν
διαδίωσιν. Προσκαλοῦσιν ἐκ συμφώνου τὸν Λυκούργον, ἀφιεροῦντες
μετὰ θάρρους εἰς χεῖρας του τὴν ἐνεστῶσαν καὶ μέλλουσαν αὐ-
τῶν εὐημερίαν, δεόμενοι νὰ σώσῃ, ὡς πολιοῦχος θεός, καὶ αὐ-
τοὺς καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Οὕτως ἐχει-
ροτονήθη Νομοθέτης τῆς Σπάρτης περὶ τὴν ἐννάτην ἑκατοντα-
ετηρίδα, ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ Ὀμήρου, καὶ πολλὰ ἀρχι-
ότερος τοῦ φιλοσόφου Θάλητος.

Ὁ Λυκούργος εἰς τὴν περιήγησίν του παρετήρησεν ἕξ ἐνὸς
μέρους τὴν εὐνομουμένην καὶ ἐλευθέραν Κρήτην· καὶ ἀφ' ἐτέ-
ρου τὴν δεσποζομένην Ἀσίαν. Ἐσύγκρινε τὴν εὐδαιμονίαν τῆς
πρώτης ὡς πρὸ τὴν ἀθλιότητα τῆς δευτέρας· καὶ ἔλαβεν ἡ γεν-
νέα αὐτοῦ ψυχὴ, ὡς πρωτότυπον τῆς Νομοθεσίας του, τοὺς Νό-
μους τῆς Κρήτης (α).

Ὁ Λυκούργος ἐστοχάσθη, ὅτι ἐπὶ παλαιῶν καὶ σαθρῶν θεμε-
λίων δὲν εἶναι ἀσφαλῆς νέα οἰκοδομή. Διὸ ἀπεφάσισε τολμηρῶς

(α) Πλάτ. Μένως Νόμοι Πολ.

² Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. β, Κεφ. Ζ, Δημοκρ. καὶ ἄλλαχοῦ.

Στραβ. καὶ Παυσανίας Λακωνικά.

Πλούταρχ. εἰς βίον Λυκούργου.

νά κρημνίσῃ μέχρις ἐδάφους, καὶ οὕτως ν' ἀρχιτεκτονήσῃ νέον καὶ μεγαλοπρεπὲς μνηεῖον (α), ἀποδεικνύων μέχρι τίνος δύναται ὁ μεγαλοφυῆς καὶ πλατὺς νοῦς νὰ καθυποβάλλῃ ὅλην τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς μοναδικήν τινα ἔννοιαν ἐνόμων τὸν λόγον μετὰ τοῦ ἔργου, τὴν ὑψηλοτέραν θεωρίαν μετὰ τῆς τολμηροτέρας πράξεως (β)· οὗτος συνθλάπτων τὰ δεσμὰ τῶν προλήψεων, καὶ τὰς καθιερωμένας ἀπὸ τὸν χρόνον ἔξεις, καὶ κόπτων ἢ καίων, πᾶσαν γαγκραινικὴν ἢ νοσοειδῆ σάρκα, ἀνέπλασε νέον ἄνθρωπον (γ) κατὰ τὴν πολιτικὴν του ἀρετὴν καὶ ὑψηλὸν φρόνημα. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸν πολίτην ἀπὸ τὴν στιγματὴν τῆς συλλήψεως, καὶ τὸν ἐχειραγώγησε μέχρι τοῦ τάφου. Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα ὁ Νόμος ἐγένετο καὶ νέα ἔξεις, καὶ νέα φύσις· καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ ἡ πλάξ, ἐπὶ τῆς ὑποίας ἐνετυποῦντο (δ), συναυξάνουσα, συγγυράσκουσα, καὶ συναρχουμένη μετ' αὐτοῦ.

Ἡ αἰτία τῶν στάσεων εἰς τὴν Σπάρτην ἦτον ἡ ὑπεροχὴ

(α) Ἡ οἶει τὰ μεγάλα ἀδικήματα, καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν, ἐκ φαύλης, ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως τροφῆ διαλλυμένης γίγνεσθαι· ἀσθενῆ δὲ φύσιν, μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν, οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσεσθαι;
Πλάτων Πολιτ. βιβλ. VI.

(β) Πλάτων. Νόμων Τὸ Πρῶτον φ. 18.

(γ) Εὐθύς ἐπεχειρεῖ τὰ παρόντα κινεῖν καὶ μεθιστᾶναι τὴν Πολιτείαν, ὡς τὸ κατὰ μέρος Νόμων οὐδὲν ἔργον ἔν, οὐδ' ὄφελος, εἰμῆτις ὕσπερ σώματι πονηρῷ καὶ γέμοντι παντοδαπῶν νοσημάτων, τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτέξας καὶ μεταβαλὼν κράσιν ὑπὸ φαρμάκων καὶ καθαρμῶν ἑτέρας ἀρξεται καινῆς διαίτης.

Πλούταρχος εἰς Λυκοῦργον.

(δ) Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς παλαιούς καὶ νεώτε-
ρους Συγγραφεῖς, ἐκτὸς τοῦ Pauw. Ὁρα Recher. philos. sur les Grecs,
Tom. II. p. 380.

τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἐκ διαλειμμάτων ἐλάμβανεν ὁ Δῆμος ἢ οἱ Βασιλεῖς· ὅθεν ὁ Νομοθέτης προσδιώρισε τὴν ἰσχὺν τοῦ πρώτου, περιώρισε τὴν ἐπήρειαν τῶν δευτέρων, καὶ ἤγειρεν ἔμφοργμα (α) μεταξὺ αὐτῶν, συστήσας τὴν Βουλὴν τῶν Γερόντων, ἣτις ἦγωνε, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν νεανικὴν φύσιν, μετὰ θείας τινὸς δυνάμεως ἥτοι τῆς φρονήσεως (β).

Πρῶτον· Εἰκοσιοκτὼ ἐξήκονταετείς πολῖται, βίου ἀνεπιλήπτου, συνεκρότου τὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀρχὴν τῶν Γερόντων· οὗτοι μετὰ τῶν δύο Βασιλέων ἐσχημάτιζον τὸ ἀνώτατον Κριτήριον· ἐπρότειναν τὰς ὑποθέσεις εἰς τὸν Δῆμον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπροσκάλουσαν εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις, καὶ διέλυον. Ἄν οἱ δύο Βασιλεῖς ἐσυμφώνουν, ἡ ἀρχὴ τῶν Γερόντων ἐνοῦτο μετὰ τοῦ Λαοῦ· ἂν δὲ ἡ δύναμις τοῦ Δήμου ἀπεκαθίστατο ἰσχυρὰ, προσκολλᾶτο εἰς τὴν μερίδα τῶν Βασιλέων, φυλάττουσα πάντοτε σωτήριόν τινα ἰσοσταθμίαν· ὥστε εἰς διάστημα τεσσάρων καὶ ἡμίσειας περίπου ἑκατονταετηρίδων, μόνος ὁ Λύσανδρος ἐπαρθεῖς μετὰ τὴν εἰς Αἰγὸς Ποταμοῦ νίκην, ἐπεβουλεύθη τοὺς Νόμους τῆς Σπάρτης (γ).

Δεύτερον· Ὁ Δῆμος ἐκλεγεν ἐλευθέρως τοὺς Ἄρχοντας· ἐπεκύρωνεν, ἢ ἠθέτει τὰς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς· ἐβεβαίον τὴν εἰρήνην ἢ τὸν πόλεμον. Ἄλλ' ἡ Βουλὴ συνεκρότει καὶ διέλυε τὰς Συνελεύσεις τοῦ Δήμου. Οἱ μὲν Σπαρτιάται ἐσχημάτι-

(α) Οἷον ἔρμα τὴν τῶν Γερόντων Ἀρχὴν. Πλούταρχ. εἰς Λυκούργον.

(β) Καὶ μετὰ τοῦτο ἔτι φύσις τις ἀνθρωπίνη μεμιγμένη θείᾳ τινὲ δυνάμει μίγνυσι τὴν κατὰ γῆρας σώφρονα δύναμιν τῇ κατὰ γένος ἀθάδει βίῳ, τὴν τῶν ὀκτῶ καὶ εἴκοσι Γερόντων ἰσόψηφον εἰς τὰ μέγιστα τῇ τῶν Βασιλέων ποιήσασα δύναμει. Πλάτ. Νομ. βιβ. III, φ. 94.

(γ) Πλούταρχος εἰς Λυκούργον, καὶ Ἀγησίλαον, καὶ Λύσανδρον.

ζον, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, τὰς μικρὰς Συνελεύσεις (α). ὁ δὲ λαὸς τῆς Λακωνίας συνηθροίζετο διὰ μεγάλας ὑποθέσεις, ἢ διὰ τὴν ἐνιαύσιον ἐκλογὴν τῶν Ἀρχόντων (β). ὥστε ὁ Λυκούργος ἠλευθέρωσε, καὶ περιώρισε τὴν ἰσχὺν τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν Βασιλέων, ἀφήσας πλειοτέραν ἐπῆρειαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀρίστην φρόνησιν νὰ διευθύνῃ τὰ κοινὰ πράγματα· ὥστε εἰς μόνην τὴν Σπάρτην θεωρεῖται τὸ πολιτικὸν ἐκεῖνο στοιχειῶδες ἀξίωμα, τὸ νὰ πράττῃ ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ, τὸ ὁποῖον ἔλειπεν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν (γ).

Τρίτον· Ὁ Νομοθέτης σεβασθεὶς τὴν ἀρχαιότητα, ἀφῆκε μὲν τοὺς δύο Βασιλεῖς, ἀφῆρσε δὲ πᾶσαν πραγματικὴν αὐτῶν δύναμιν. Οὗτοι εἶχον τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰ Κριτήρια, καὶ τὰς Συνελεύσεις, καὶ τὰς Τελετὰς, καὶ τὴν κατὰ πόλεμον ἡγεμονίαν μετὰ πολεμικοῦ Συμβουλίου (δ). Εἰς τὴν ἀπουσίαν τῶν Βασιλέων διωρίζετο Ἀντιβασιλεία (ε). Τοιαύτη ὑπῆρξεν, ὡς

(α) Ξενοφῶν. Λακων. Πολιτ.

(β) Πλούταρχ. εἰς βίον Λυκούργου § 16—17.

(γ) Γίνεται τοίνυν πόλις, ὡς ἐγ' ὄμαι, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής. . . . φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὅμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξει. . . . τῶν δὲ ἄλλων ὀργάνων οὐδὲν οὐδένα δημιουργόν, οὐδὲ ἀθλητὴν ληφθὲν ποιήσει· οὐδ' ἔσται χρήσιμος τῷ μήτε τὴν ἐπιστήμην ἑκάστου λαβόντι, μήτε τὴν μελέτην ἱκανῆς παρασχομένῳ. Τοῦτο ἄρα εἶναι τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος πράττων.

Ὁρατὴν περὶ τούτου θαυμασίαν ἔχουσιν τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Πολιτειῶν.

(δ) Ξενοφῶν αὐτόθι Κεφ. 15 καὶ ἐφεξῆς

(ε) Πολυβ. βιβ. γ Κεφ. 4—9.

φαίνεται, ἡ ἀρχὴ τῶν μετὰ ταῦτα Ἐφόρων. Αἱ συνεχεῖς ἐκστρατεῖαι ἠνάγκαζον τὸν λαὸν νὰ προσκαλῆ τοὺς Τοποτηρητάς, ἢ Ἐφόρους, ὡς ἐπικριτάς τῶν διαφορῶν. Μετ' ὀλίγον ἡ δύναμις αὐτῶν ἐστερεώθη· ἠῤῥησεν· ἀπεκατέστη ἀνεξάρτητος καὶ πολ-
λάκις τυραννικὴ (α).

Τέταρτον. Πέντε Ἐφοροὶ διορίσθησαν μετὰ ταῦτα ἐτησίως. Καταρχὰς ἔκρινον εἰς τὴν ἀπουσίαν τῶν Βασιλέων. Μετούπολυ παρατηροῦντες τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν Νόμων, ἐπρόσθεσαν νέαν δύναμιν εἰς τὴν δύναμίν των, τιμωροῦντες, ἢ τὴν ἀμέλειαν, ἢ τὴν κατάχρησιν τῶν Γερόντων, τοῦ Δήμου, καὶ αὐτῶν τῶν Βασιλέων· ὥστε ὑποτασσόμενοι καὶ τηροῦντες πρῶτοι τοὺς Νόμους, ἀπεκαθίσταντο παντοδύναμοι μετ' αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν (β).

Οἱ Γέροντες καὶ οἱ Βασιλεῖς ὠμνυον καθ' ἕκαστον μῆνα, ὅτι θέλουσι κυβερνήσει κατὰ τοὺς Νόμους τοῦ Λυκούργου. Οἱ δὲ Ἐφοροὶ, ὅτι θέλουσι διαφυλάξει ἀκριβῆ καὶ ἀκέραια τὰ καθεστῶτα τῆς Πολιτείας (γ).

Ὁ Λυκούργος, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς Ὀχλοκρατίας, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέπεσεν ὁ Θησεὺς πρὸ αὐτοῦ, ἔκλινε μᾶλλον εἰς τὴν Ἀριστοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ἀνεχαιτίζον οἱ διορισθέντες Ἀστυνόμοι, Κριταὶ, Ἀγαθοεργοὶ, Ἀρμοσταὶ, Νομοφύλακες, Ἐφοροὶ, καὶ Δῆμος (δ). Τίς δύναται νὰ ἐκφωνήσῃ, ὅτι οἱ Σπαρτιάται δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἀναντιρρήτως ὁ δῆμος τῆς

(α) Πλούταρχ. εἰς βίον Κλεομένους.

(β) Ξενοφ. αὐτόθι κεφ. 13 καὶ ἐφεξῆς.

(γ) Πλούταρχ. εἰς Λυκούργου καὶ Λακων. Ἀπορθέγγματα.

(δ) Ὅρα τὰς λέξεις εἰς τὸν Ἡσύχιον

Robinson. Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία. Cragius. lvn. II. Ch. 6. 2.

Σπάρτης δὲν εἶχε τὴν ἀπεριόριστον ἰσχὺν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐκ πρώτης ὄψεως παρατηρεῖται ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν δύο Νομοθεσιῶν: Κρήτης, καὶ Σπάρτης· Βασιλεῖς καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, Βουλὴ, καὶ Ἀρχὴ Γερόντων, Κόσμοι, καὶ Ἐφοροὶ, Ἄνδρες, καὶ Συσσίτια, Περίοικοι, καὶ Εἰλωτες· ἐγγραπτεία σκληραγωγία, καὶ πολεμικὴ εἰς ἀμφοτέρωθεν ἀσκήσεις (α). Ἡ δὲ ἰσορροπία τῶν δυνάμεων πρέπει γὰρ ἦτον ἀρίστη, διότι ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη διήρκεσεν ἡσύχως, καὶ μετὰ πολιτικῆς ἁρμονίας, πολλατάτας ἑκατονταετηρίδας.

Ὁ Λυκούργος ἐκτυλίξας τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν, ἐξερρίζωσεν ἀπ' αὐτὴν πᾶσαν μικροπρεπῆ κλίσιν, ἐγγαράξας ἀντ' αὐτῆς τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν (β). Οὕτως διήρκεσε τὴν χώραν εἰς ἴσα μερίδια μεταξὺ τῶν πολιτῶν· τὴν μὲν Λακωνίαν εἰς τριάκοντά· τὴν δὲ Σπάρτην εἰς ἐννέα χιλιάδας ἀγρούς. Οἱ δὲ Εἰλωτες, Μεσσήσιοι, καὶ οἱ νικηθέντες λαοὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν διὰ τοὺς νικητὰς Σπαρτιάτας (γ). Κατήργησεν ὕστερον τὰ χρέη, διὰ νὰ λείψῃ κάθε ἀνισότης μεταξὺ δανειστοῦ καὶ ὀφειλέτου, πτωχοῦ καὶ πλουσίου· ἐκάστη δὲ οἰκογένεια, ἔχουσα τὸν ἀγρὸν

(α) Ἔχει δ' ἀναλογίαν ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικὴν. Γεωργουσί τε γὰρ, τοῖς μὲν Εἰλωτες· τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ Περίοικοι. Καὶ Συσσίτια παρ' ἀμφοτέροις ἐστὶ. . . Οἱ μὲν γὰρ Ἐφοροὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλουμένοις Κόσμοις· οἱ δὲ Γέροντες τοῖς Γέρονσι. κ. τ. λ. (Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. β. Κεφ. Ζ. § 3. Ὁρα Πλούταρχ. εἰς βίον Λυκούργου, καὶ Πλατ. τὴν Πολιτ. τοὺς Νόμους. Μένων. καὶ ἀλλὰ χρῶ).

(β) Ἀριστοτ. Πολ. βιβλ. Γ. Κεφ. δ. 4—7.
Πλούταρχ. αὐτόθε.

(γ) Πλούταρχ. Ἀριστοτ. αὐτόθε. Πρωστανίας Βιβλ. IV. § 14.

της, ἐπορίζετο ἀφθόνως τὰ πρὸς ὀλιγαρχῆ ζωὴν ἀναγκαῖα· καὶ ἠγαλλίασεν ἡ καρδία τοῦ Νομοθέτου, ὅτε περιερχόμενος εἶδε τὴν Λακωνίαν ἅπασαν, ὡς ἓνα ἀγρὸν μεταξὺ ἀδελφῶν, ἀδελφικῶς εἰς ἴσα μερίδια διαμοιρασμένην· ἐξώρισεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν του πᾶν ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν νόμισμα, ἀντικαταστήσας μικρὰν τιμὴν εἰς μέγα καὶ βαρὺ τμήμα σιδήρου, ἐσβεσμένου εἰς ὀξύδιον, διὰ νὰ χάσῃ πάσαν ἐλαστικότητα, γινόμενον ἐκ τούτου ἀνίκανον εἰς μεταχειρισμὸν, ἀνωφελές εἰς τὰς τέχνας, καὶ τὸ ἔμπορικὸν ἀντάλλαγμα. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲν εἶχον περίστασιν νὰ τὸ δαπανήσωσιν ἐσωτερικῶς. Οἱ δὲ ἔμποροι καὶ τεχνῖται δὲν ἤλλαττον τὰ χειροτεχνήματα τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν τεχνῶν, λαμβάνοντες περιττὸν μέταλλον. Τὰ ξένα πλοῖα δὲν ἐπλησίαζον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Λακωνίας· ἡ ἠδυπάθεια δὲν εὔρισκε χώραν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ θεοῦ Πλάτωνος, τῶν μεγίστων ἡδονῶν καὶ παιδιῶν ἐπέταξεν ἀπέχεσθαι, καὶ μὴ γεύεσθαι (α)· ἡ δὲ ξενηλασία ἀπομακρύνουσα τοὺς ἀνωφελεῖς, τοὺς περιττοὺς, τοὺς ἀμαθεῖς, καὶ ἀργούς, ἐδέχετο τὸν Θάλητα, τὸν Φερεκύδην, τὸν Τυρταῖον, τὸν Ξενοφῶντα, καὶ τὸν Κίμωννα (β).

Ὁ Λυκοῦργος ἀπεμάκρυνε τὰς συβαριτικὰς καὶ πολυτελεῖς τραπέζας ἀπὸ τὴν πολιτείαν του, διατάττων τὰ Συσσίτια, ἢ Κοινόβια. Ἐκάστος πολίτης ἔπρεπε νὰ φέρῃ κατὰ μῆνα προσδωρισμένην ποσότητα τροφῶν ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ἀγροῦ του. Πεντήκοντα συνεστιάτορες ἐκάθηντο εἰς ἐκάστην κοινοβιακὴν τράπεζαν. Κάνεις δὲν ἐδύνατο νὰ λείψῃ. Ὁ βασιλεὺς Ἄγις, ἐπιστρέψας νικητῆς, ἠθέλησε νὰ συμφάγῃ κατ' ἴδιαν μετὰ τῆς οἰκογενείας.

(α) Πλάτ. περὶ Νόμων. Βιβλ. Ι.

(β) Ξενοφ. αὐτόθι. Κεφ. 13, καὶ ἐφεξῆς.

κειάς του· ἀλλ' οἱ ἔφοροι δὲν τὸ ἐσυγχώρησαν. Τὰ φαγητὰ ἦσαν προσδιωρισμένα λιτὰ, ἀπλᾶ, καὶ ὑγιεινά· ὁ πολυθρύλλητος ζωμὸς, τὸ ἀριστούργημα τῆς Σπαρτιατικῆς μαγειρικῆς, ἦτο ἀηδέστερος τοῦ κωνίου (α). Ἡ σοβαρὰ ὀλιγολογία, ὁ σεμνὸς ἀσεϊσμός, καὶ γενικὴ τις ἰλαρότης προσέδρευεν εἰς τὰ κοινὰ αὐτὰ Συμπόσια, ὥστε ἀπεκαθίσταντο ἀληθῆ σχολεῖα ἐγκρατείας, σεμνότητος, καὶ τῆς Λακωνικῆς ἐκείνης βραχυλογίας, ἥτις ἐνεργοῦσα μᾶλλον ἐπὶ τῆς διανοίας, ἔδιδεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὴν εὐγλωττίαν τοῦ στοχασμοῦ, καὶ τῶν ἰδεῶν, παρὰ τῆς εὐφραδείας καὶ τῶν λέξεων. Αὐτοῦ ἐσυνείθιζε νὰ βλέπη ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ν' ἀγαπᾷ ὁ Σπαρτιάτης τὸν συμπολίτην του καὶ τὴν Σπάρτην.

Ἡ ἀξίνη καὶ ὁ πρίων ἦσαν τὰ συγκεχωρημένα ἐργαλεῖα εἰς οἰκοδομήν· καὶ δι' αὐτῶν κατεσκευάζον τὰ σκεύη τῶν οἰκιῶν, καθότι τὰ πάντα ἐφύλαττον ἀρμονίαν τινα εἰς τὸν μεγαλοφυῆ νοῦν τοῦ Λυκούργου.

Ἡ Σπάρτη μόνη μόνην τὴν Σπάρτην ἔπρεπε νὰ ὑπερασπισθῆ. Οἱ πολῖται ἦσαν καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, καὶ οἱ πολεμισταί. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνατροφή τῶν παίδων, ὡς ἀναγκαιότατον, ἀρίστως ἐφιλοσοφήθη. Ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ Λυκούργου, ὡς καὶ τοῦ παλαιοῦ Μίνως, ἦτο ἡ ἀνδρεία, τὴν ὁποίαν, μόνιον ἀρετῆς, καὶ ὄχι μεγίστην ἀρετὴν ὀνομάζει ὁ Πλάτων (β). Ὁ Νομοθέτης ἐθεώρει τοὺς παῖδας μᾶλλον τῆς πόλεως παρὰ τῶν γονέων· ὅθεν ὁ ἀγρυπνὸς ὀφθαλμὸς τοῦ νόμου ἦτο προσηλωμένος εἰς ἕκαστον

(α) Πλούταρχ. εἰς Ἄγιθα § 12.

(β) Οὐχ ἡμεῖς γε, ὦ ἄριστε· ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς, ὅταν οἰώμεθα πάντα τὰ τ' ἐν Λακεδαιμόνι, καὶ τὰ τῆδε πρὸς τὸν πόλεμον μάλιστα βλέποντες Λυκοῦργόν τε καὶ Μίνω τίθεσθαι τὰ νόμιμα . . . Τὸ γὰρ ἀπ' ἀρετῆς ἀρχεσθαι, ὀρθόν· ὅτι δὲ πάντα εἰς μόνιον ἀρετῆς κ.τ.λ.

(Πλάτων. Νόμοι. Βιβλ. I.)

πολίτην ἀπὸ τὴν στιγμήν τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου, ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ βίου βαλθίδος μέχρις ἐσχάτης πνοῆς.

Τὰ σώματα τῶν παρθένων ἐσκληρύνοντο διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ τοῦ κόπου, μέχρι τῆς ὥρας τῶν γάμων: ἦτο: τοῦ εἰκοστοῦ χρόνου· ὁ Νυμφίος γυμναζόμενος ἦτον εὐρώστος καὶ ὑγιής, ἐπισκεπτόμενος κρυφίως τὴν νέαν του σύζυγον, περὶ τὸν εἰκοσὸν πέμπτον, ἢ τριακοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας του· οὕτως ὁ ἔρως διετηρεῖτο πάντοτε ζωηρός, καὶ ὁ ἀκμάζων πόθος συνήργει εἰς τὴν Καλλιτεχνίαν (α).

Ὁ κόρος ἔλειπεν ἀπὸ τῶν νυμφικῶν θαλάμους, καθὼς ἡ λαιμαργία καὶ ἡ κρεπάλη ἀπὸ τὰ κοινόδια. Μετὰ τὴν σύλληψιν ἡ ἀσκήσις καὶ ἡ γύμνασις δὲν ἔπαυον· ἀλλ' ἦτο προσδιωρισμένοι καὶ ἀνάλογοι εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐγγυμονούσης γυναικός. Εἷς ἐκ τῶν Πρεσβυτέρων ἐπεσκέπτετο τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος. Ἄν εἶχεν οὐσιῶδες σωματικὸν ἐλάττωμα, ἐρρίπτετο εἰς τὸ βάραθρον τοῦ ὄρους Ταῦγέτου (β). Διότι καὶ αὕτη ἡ ἀγχίνοια δὲν ἐχρησίμευε χωρὶς τῆς ἀνδρείας· καὶ αὕτη δὲν ὑπάρχει ἄνευ σωματικῆς εὐρωστίας· ἄθλια δὲ καὶ ἀσθενῆ ὄντα δὲν ἐδύναντο ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἀπὸ τὸν νόμον σκληραγωγίαν. Ἡ θεὰ ἐπομένως ἡρεμοῦντος καὶ ἀναπαυομένου παι-

(α) Πλάτ. Πολιτ.

Ὁ δὲ νυμφίος, λέγει ὁ Πλούταρχος, οὐ μεθύων, οὐδὲ δρυπτόμενος· ἀλλὰ νήρων, ὥσπερ ἀπὸ δεδειπνηκῶς ἐν τοῖς φοιττίοις, παρεισελθὼν ἔλυε τὴν ζώνην καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδιατρέψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν, ἀπῆει κοσμίως οὐπὲρ εἰώθει τὸ πρότερον καθευδήσειν μετὰ τῶν ἄλλων νέων. . . . Ἡ δὲ τοιαύτη σύνοδος οὐ μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκήσις ἦν· ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμους, καὶ τῇ φιλεῖν αἰεὶ καινοῦς καὶ προσφάτους ἦγε. Πλούταρχ. εἰς Λυκοῦργον.

(β) Πλούταρχ. αὐτόθι. Ἀριστοτ. Δημόκ. Πυρσαι. Λακωνικά. Σενόφ. Λακων. Πολιτεία.

φός, νέου, ἢ ἀνδρός, ἐγένετο κακὸν παράδειγμα εἰς τὴν στρατοπεδικὴν πολιτείαν. Ἄν δὲ τὸ βρέφος ἦτον ὑγιὲς ἀφιερῶτο εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις εἶχε κατὰ χρέος ἐπ' αὐτὸ προσηλωμένους πάντοτε τοὺς ὀφθαλμούς (α).

Αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἤκουεν, καὶ τραυλίζον ἐπρόφερε τὸ νήπιον εἰς τὴν Σπάρτην, ἤτο Πατρίς καὶ Πόλις: ὡς ἀλλαχοῦ πατὴρ καὶ μήτηρ. Ἡ λέξις πατρίς σύνθετος ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ γένους τῆς μητρὸς ἐδείκνυεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ὅτι μετὰ τὸν Θεὸν τὴν πατρίδα ἔπρεπε ν' ἀγαπῶσι, καὶ ὕστερον τοὺς γονέας (β). Ὁ παῖς μετὰ τὴν πρώτην ἑπταετηρίδα ἀφιερῶτο εἰς τὴν φροντίδα τοῦ παιδαγωγίου, ὅστις διεύθυνε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνέργειαν (γ): οὗτος τὸ ὠδήγει εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ μάθῃ τὰς ἀρχὰς τῶν γραμμάτων, τὰ διὰ στίχων παραγγέλματα τοῦ Λυκούργου, καὶ τὰ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Τυρταίου, λέγοντος «Οὐτ' ἂν μνησαίμην, οὐτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην, οὐτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, οὐτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα), ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' αἰεὶ (δ)». Ὁ αὐτὸς τὸ ἐσυνείθιζεν εἰς τὴν ἀνάλογον τῆς ἡλικίας του ἀσκήσιν καὶ σκληραγωγίαν· εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν, σεμνότητα καὶ χρηστοθήθειαν. Ὁ νόμος δὲν ἐσυγχώρει εἰς τοὺς παῖδας περιπατοῦντας εἰς τὰς ὁδοὺς οὔτε κρότους καὶ γέλωτας ταραχώδεις· οὔτε κεχηνότες νὰ στρέ-

(α) Ξενοφ. καὶ Πλούταρχ. αὐτόθι.

(β) Ἰεροκλ. Κεφ. β.

(γ) Ξενοφ. Λακ. Πολιτ.

(δ) Πλάτ. Νόμ. βιβλ. Ι. Εἰς τὸν αὐτὸν ποιητὴν ἀποδίδουσι καὶ τὸ Μεσσίνην, ἀγαθὸν μὲν ἀροῦν· ἀγαθὸν δὲ φυτεύειν, ὡς νὰ ἦτον ἡ Μεσσίνη νη τὰ Σοῦσα, καὶ οἱ Μεσσίνιοι Πέρσαι.

φωσιν ὡς ἡλίθιοι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ δεξιῶν, ἢ ἐξ εὐωνύμων. Ὁ αὐτὸς τέλος τοὺς ἐγύμναζεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ λατρεύωσι, πρὸ παντὸς ἄλλου, τὸ θεῖον(α), καὶ οὐχ ἦττον νὰ ἀγαπῶσι τὴν Σπάρτην, νὰ σέβωνται τοὺς Νόμους, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον τοὺς πατέρας καὶ τοὺς γέροντας. Διὰ τοῦτο κατεφρονεῖτο ὡς ἄνανδρος καὶ ποταπός, ὅστις δὲν ἐπρωτίμα ἐργαζόμενος τὴν ἀρετὴν (β). Εἰς τοὺς ἀρχαίους πρώτους χρόνους εὐρίσκει τις τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν: ἀχώριστον δηλονότι τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ θεῖον ὑποταγῆς. Ἀλλ' ὁ νέος μέχρι τοῦ 25 ἔτους σχεδὸν τῆς ἡλικίας του ἐσπούδαζε τὰ ἐαυτοῦ, ἀκροαζόμενος τοὺς φρονιμωτέρους, ὄχι γνωμοδοτῶν, καὶ τὴν νομοθεσίαν ἢ τὰ καθεστῶτα μεταρρυθμίζων, καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγούς συμβουλεύων, ὡς εἰς καιρὸν τῆς παρακμῆς τῶν Νομοθεσιῶν, ὥστε νὰ φωνάζῃ ὁ γηραιὸς Φωκίων: ὦ Ζεῦ! πόσους βλέπω νομοθέτας καὶ στρατηγούς· πολίτην δὲ καὶ στρατιώτην οὐδένα (γ).

Νέος ἤδη ὁ Σπαρτιάτης ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ, μεταξὺ τῶν εὐπολίπτων Πρεσβυτέρων, φίλον τινὰ, ὡς ὁδηγόν, προστάτην,

(α) Οὐκ εἰσὶ μάτην, διαφερόντως ἐν πᾶσιν εὐδόκιμοι (οἱ νόμοι τῶν Κρατῶν καὶ Λακεδαιμονίων) τοῖς Ἕλλησιν· ἔχουσι γὰρ ὀρθῶς, τοὺς αὐτοῖς χρωμένους εὐδαίμονας ἀποτελοῦντες· ἅπαντα γὰρ τὰ ἀγαθὰ πορίζουσι. Διπλᾶ δὲ ἀγαθὰ ἐστὶ τὰ μὲν, ἀνθρώπινα· τὰ δὲ, θεῖα. Ἡρτηται δὲ ἐκ τῶν θείων θάτερα. Καὶ, ἐὰν μὲν δέχηται τις τὰ μείζονα πόλις, κτᾶται καὶ τὰ ἐλάττονα· εἰ δὲ μὴ, στέρεται ἀμφοῖν. Πλάτ. Νόμ: βιβλ. Ι.

Ὁ δὲ Ποικτῆς Λαμαρτίνος, λυπούμενος διὰ τὸ ἀνεξήθησκον τῶν νέων Ἑλλήνων λέγει·

Je vois avec chagrin que l'esprit religieux est éteint en Grèce; le clergé ignorant est méprisé; l'esprit commercial n'a pas assez, de force pour resseciter un peuple; je crains pour celui-la: à la première crise européenne, il se décomposera de nouveau; ect. (Voyage en Orient, par Mr. A. de Lamartine. Tom. I. pag 134.)

(β) Πλούταρχ. εἰς βίον Δυσάνδ.—Ἡρόδ. Βιβλ. ΙΙΙ. § 46.
Montag. Essais. liv I. ch. XXIV.

(γ) Πλούταρχ. εἰς βίον Φωκ..—Madli: Dialog. du Phocion.

καὶ σύμβουλον· καὶ πρὸς αὐτὸν ἐχρεώσται νὰ προσκολληθῆ καὶ νὰ ὑπακούῃ. Ὁ δεύτερος οὗτος τῆς ἠθικῆς παιδαγωγὸς τὸν ἐδίδασκε διὰ παραινέσεως, καὶ τοῦ ἰδίου του παραδείγματος τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν: ἤγουν τὴν πρὸς τοὺς νόμους, καὶ τὴν πατρίδα τελείαν του ἀφοσίωσιν. Οἱ τριακόσιοι ἔμειναν εἰς τὰς Θερμοπύλας ὑποτασσόμενοι, λέγουσιν, εἰς τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης. Ἄλλ', ἐπειδὴ ἡ πολεμικὴ γυμναστικὴ ἦτο οὐσιωδῶς ἠνωμένη μετὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, ὁ παιδαγωγὸς οὗτος ἐξήσκει ἐπίσης τὸν νέον καὶ εἰς τὴν Πάλην, τὸν Δίσκον, τὸ Ἀκόντιον, κ.τ.λ. συνειθίζων αὐτὸν εἰς πᾶν εἶδος πόνου καὶ κόπου. Οἱ δὲ Γέροντες Σπαρτιᾶται ἦσαν παρόντες εἰς ὅλας τὰς ἀσκήσεις τῶν νέων, παρατηροῦντες καὶ διευθύνοντες τὰ σπέρματα τῆς μελλούσης αὐτῶν ἀρετῆς· καὶ ἐρεθίζοντες τὴν φιλοδοξίαν καὶ φιλοτιμίαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἐπαίνου, ἢ τοῦ ψόγου.

Οἱ παλαιοὶ εἶχον θαυμασίαν τινὰ ιδέαν περὶ τῆς φιλίας μεταξὺ τῶν νέων καὶ πρεσβυτέρων, τὴν ὁποίαν ὅσοι ἐκ τῶν νεωτέρων περιοριζόμενοι εἰς τὸ γράμμα καὶ τὴν λέξιν παιδικὰ ἢ ἐρωτικὰ ἐξήγησαν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῶν ἠθῶν χάνωσιν καταδικάζοντες βδελυρῶς τὸν σώφρονα στοχασμὸν τῶν φιλοσόφων καὶ Νομοθετῶν. Ὁ Σωκράτης βεβαιοῖ διὰ τοῦ στόματος τοῦ θεοῦ Πλάτωνος, ὅτι εἰσὶ δύο εἶδη καὶ ἔρωτος, καὶ συλλήψεως, καὶ γεννέσεως: ὁ μὲν σωματικὸς δηλαδὴ, δι' οὗ διαίωνίζονται τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ ἠθικὸς, ἀνήκων ἐξαιρέτως εἰς τὴν λογικὴν οὐσίαν, δι' οὗ κυοφορεῖται, συλλαμβάνεται, καὶ τίκτεται τὸ ὁμοφυῆς αὐτοῦ: ἤγουν ὁ λόγος, ἢ φρόνησις, καὶ εἰς ἓνα λόγον ἢ ἀρετὴν (α). Ὅταν τρώντι ἢ ἀπαλῆ καὶ τρυφερὰ ψυχὴ τοῦ νέου πλησι-

(α) Παῖθας ἐγὼ λόγους ἐγεννησάμην. (Συνέσιος.)

σιάζει τὸν ἐπιφρονα καὶ ἐνάρετον στοχασμὸν τοῦ γέροντος, συλλαμβάνει, κυοφορεῖ, καὶ τίκτει, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἴδιον εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς καὶ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ γεννήσῃ: ἔγουν τὴν Σωφροσύνην, τὴν Ἐγκράτειαν: ἤτοι τὴν Δικαιοσύνην, καὶ πᾶσαν Ἀρετὴν(α). Καὶ τὸ ἐναντίον, συναναστρεφομένη τὰς διεφθαρμένας τῶν διεφθαρμένων ψυχῶν, συλλαμβάνει καὶ γεννᾷ τὴν ἀμετρίαν, ἀδικίαν, καὶ πᾶν εἶδος κακίας. Διὰ τοῦτο ἐπεκράτησε καὶ ἡ κερκίδα. Κακὰ ἔργα φθείρουσιν ἧθη χρηστά (β). Ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐναρέτου ἡ ψυχὴ τοῦ νέου καθορίζεται καθ' ἐκάστην καὶ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἧθη, καὶ δόξας καὶ ἐπιθυμίας, καὶ ἡδονῶν, καὶ φόβους, καὶ λύπας, κ.τ.λ. (γ). Καὶ παγιοῦται

(α) Κύουσι γάρ, ὦ Σώκρατες, πάντες ἄνθρωποι, καὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν. . . Εἰσὶ γὰρ οὖν, ἔφη, οἱ καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς κύουσι ἔτι μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς σώμασιν, ἃ ψυχῇ προσήκει καὶ κυῆσαι, καὶ κυεῖν. Τί οὖν προσήκει; Φρόνησίν τε καὶ τὴν ἄλλην Ἀρετὴν. (Πλάτων. Συμπόσιον: ἢ περὶ Ἔρωτος Ἠθικός: Διάλογον, τὸν ὁπίσθιον οὐναται νὰ θεωρήσῃ τις ὡς ἐν τῶν ἐντελεστέρων ἀριστουργημάτων τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας.)

(β) Διὰ ταῦτα, ὅταν μὲν καλῶ προσπελάξῃ τὸ κυοῦν, ἰλεῶν τε δὴ γίνεται, καὶ εὐφραυνόμενον διαχεῖται, καὶ τίκτει τε καὶ γεννᾷ: ὅταν δὲ αἰσχρῶ, σκυθρωπὸν τε καὶ λυπούμενον συσπειροῖται, καὶ ἀποτρέπεται καὶ ἀπειλεῖται. . . Ὅτι ἀειγενές ἐστι καὶ ἀθάνατον, ὡς θνητῶ ἢ γέννησις. Ἀθανασίας δε ἀναγκαῖον ἐπιθυμεῖν μετὰ ἀγαθοῦ. (Πλάτ. αὐτόθι.)

(γ) Καὶ μὴ ὅτι κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν. Οἱ τρόποι, τὰ ἧθη, δόξαι, ἐπιθυμίαι, ἡδοναί, λύπαι, φόβοι, τούτων ἕκαστα οὐδέποτε τὰ αὐτὰ πάρεστιν ἐκάστῳ: ἀλλὰ τὰ μὲν γίνεται, τὰ δὲ ἀπόλλυται: πολὺ δὲ τούτων ἀτοπώτερόν ἐστιν, ὅτι καὶ αἱ ἐπιστήμαι, μὴ ὅτι αἱ μὲν γίνονται, αἱ δὲ ἀπόλλυνται ἡμῖν. Καὶ οὐδέποτε οἱ αὐτοὶ ἐσμέν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἐπιστήμας. . . ὁ γὰρ καλεῖται μελετᾶν, ὡς ἐξιούσης ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης. Λέθη γάρ, ἐπιστήμης ἕξοδος. Μελέτη δὲ πάλιν καινοῦν ἐμποιοῦσα ἀντὶ τῆς ἀπισίας μνήμην, σώζει τὴν ἐπιστήμην.

(Πλάτων. αὐτόθι.)

μόνη ἡ ἀρετὴ, περὶ ἧς ἐνθουσιῶν ὁ Πλάτων ἔλεγε· Πᾶς γὰρ ὅτ' ἐπὶ γῆς, καὶ ὑπὸ γῆς χρυσός, Ἀρετῆς οὐκ ἀντάξιός (α).

Ἡ Ἑλλάς μικρὰ, πτωχὴ, καὶ ὀλιγάνθρωπος, καὶ μάλιστα ἡ Σπάρτη εἶχε χρεῖαν καὶ πολιτῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν. Ὁ καθεὶς φθάνων εἰς νόμιμον ἡλικίαν, ἐνουμφεύετο καὶ ἐδίδεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ νέου πολίτην. Οὕτω καὶ ὁ ἐγγύμων κατὰ τὴν διάνοιαν· ἤγουν ὁ ἔχων ιδέας ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ, σοφίας, καὶ πρακτικῆς ἀρετῆς, ἐζήτει νέον εὐφυῆ καὶ δεκτικὸν νοῦν, καὶ ψυχὴν, διὰ τὴν κοινοποίησιν εἰς αὐτὴν τὰ σπέρματα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ, προσφέρων εἰς τὴν πατρίδα οὕτως πολίτην ἐνάρετον, καὶ δικαιωνίζων τὴν ἀρετὴν· ἦτοι τὴν ἐνεστῶσαν καὶ μέλλουσαν εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους. Ὁ Ξενοφῶν, ὅστις ἐζή εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, βεβαιοῖ, ὅτι οἱ Γέροντες οὗτοι ἐρασταὶ τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς, ἦσαν οἱ ἐναρετώτεροι καὶ φρονιμώτεροι πολῖται· οὗτοι ἐχρεώσθουν, ὡς οἱ πρῶτοι, τὴν δικαιώσασιν τὴν ἀρετὴν, ἀφίνοντες μετὰ θάνατον ἀνδρας καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἀξιόους αὐτῶν καὶ τῆς πόλεως (β). Καὶ, ἐπειδὴ ὁ νέος ἦτο μᾶλλον τῆς πατρίδος παρὰ τοῦ πατρὸς, ὁ καθεὶς εἶχε καὶ δικαίωμα καὶ χρέος τὴν νεολαίαν εἰς πᾶν εἶδος πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἠθικῆς ἀφοσιώσεως (γ). Ἡ θαυμάσιος αὕτη παιδαγωγία, ἀνεφάνη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Κρήτην· ἠκμασεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὁ βίος τοῦ Σωκράτους εἶναι ἡ πρακτικὴ τελειότης· καὶ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος ἢ κατ' ἐπίνοιαν θεωρητικὴ ἐντέλεια (δ).

(α) Πλάτων. Νόμ. Βιβλ. V.

(β) Ξενοφῶν Λακωνικὴ Πολιτεία— Πλάτ. Πολιτ. καὶ Συμποσ.

(γ) Ξενοφ. αὐτόθι. κεφ. 10.

(δ) Ἄλλ' ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς, τοὺς εὐφυῶς ἀναμεινόμενους ἰχνεύειν τὴν τοῦ Καλοῦ τε καὶ Εὐσχήμονος φύσιν· ἐν ᾧ ὡσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ὠφελοῦνται ἀπὸ πνυτός, ὁπόθεν ἐκ αὐτοῖς

Ἄν οἱ νέοι ἐπεθύμουν τι, εὐδύναντο νὰ τὸ λάβωσι κρυφίως, εἰς καιρὸν μάλιστα τῶν Κρυπτείων· καὶ ἐπαιδεύοντο μόνον, ἂν ἐφανερώοντο. Οὕτως ἀπέκτων τὴν στρατηγικὴν πανουργίαν, χωρὶς νὰ προσκρούσωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν· διότι ἡ κλοπὴ προϋποθέτει τὸ ἴδιον, καὶ τὸ ξένον· ἀλλ' εἰς τὴν Σπάρτην δὲν ὑπῆρχε κυρίως ἰδιοκτησία. Καί, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Πλάτωνος (α). Κλοπὴ εἶναι σφετερισμὸς ἀλλοτρίου πράγματος· ὅπου λείπει τὸ ἀλλότριον, λείπει καὶ τὸ ἐγκλημα τῆς κλοπῆς. Εἰς δὲ τὴν Σπάρτην δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ξένον, οὔτε ἴδιον, οὔτε ἐπομένως κλοπὴ. Ὁ Λυκοῦργος ἐμπόδισε τὸν θηλυπειπῆ καλλωπισμὸν· ἀλλ' ἐσυγχώρει τὴν καθαριότητα. Ὅθεν εἰς καιρὸν κινδύνου οἱ πολῖται ἐπαρουσιάζοντο εὐπρεπισμένοι. Οἱ Σπαρτιᾶται πρὸ τῆς μάχης ἠτοιμάζοντο πανηγυρικῶς, καὶ ἐπρόχωρον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ψάλλοντες τὸν ὕμνον τοῦ Κάστορος· ὥστε ἡ Μουσικὴ ἀρμονία ἐσκόρπιζε τὸν κίνδυνον, καὶ ἡ τερπνὴ θέξι τοῦ καλλωπισμοῦ τὸν φόβον τοῦ θανάτου. Οἱ τριακόσιοι Θερμοπυλῖται ἐκτένισαν τὰς ξανθὰς αὐτῶν κόμας καὶ ἐκαλλωπίσθησαν σεμνοπρεπῶς, πρὶν ἀρχίσωσι τὸν τελευταῖον ἀγῶνα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ δὲν ἐδαπανᾶτο ἡ προσοχὴ εἰς τὸν καθημερινὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ὡς ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τῶν κοινοτέρων γυναικῶν. Ἐναντίον τοιούτων θηλυπρεπῶν στρατιωτῶν ἐπρότεινεν ὁ Καῖσαρ νὰ κτυπήσωσιν οἱ ὀπλίται του κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐνίκησε τὴν λαμπρὰν ἐν Φαρσάλοις νίκην, κατὰ τὸν Πιλούταρχον.

ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλη, ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγείαν, καὶ εὐθύς ἐκ παίδων λανθάνη εἰς ὁμοιοτήτά τε καὶ φιλίαν καὶ ξυμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἀγεύσα.
(Πλάτ. Πολιτ. βιβλ. III. ρ. 103.)

(α) Πλάτ. κυτόθι.

Οἱ Νομοθέται τῶν Ἑλλήνων ἔδωκαν αὐθύπαρκτον, τρόπον τινά, ὑπαρξεν εἰς τὴν πατρίδα, ὡς εἰρέθη προλαβόντως, καὶ ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν θαυμάσιον μῦθον τοῦ θείου Πλάτωνος (α). Ὅθεν ὁ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ Νομοθέτου ἦτον ὁ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἔρως. Εἰς αὐτὸν ἕκαστος Σπαρτιάτης εὔρισκε τιμὴν καὶ δόξαν δι' αὐτὸν κατεφρόνει τὸν πόνον, τὸν κόπον, καὶ τὸν θάνατον καὶ ἔνεκα τούτου προσέκρουσεν ὁ Λυκοῦργος ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φυσικοὺς, καὶ τῆς δικαιοσύνης νόμους. Εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος οἱ παῖδες δερόμενοι ἐνίοτε μέχρι αἵματος, ἀπέθνησκον πολλάκις κατακερματισμένοι χωρὶς στεναγμοῦ! Ἡ Εἶλος ἀποστεινήσασα καὶ νικηθεῖσα, κατεδικάσθη νὰ δουλεύῃ καὶ νὰ τρέφῃ τὴν Σπάρτην. Οἱ Εἰλωτες μεθύοντες, μετὰ βίας ἐχόρευον γελοιώδεις χοροὺς, διὰ νὰ βλέπωσιν οἱ νέοι τὴν ἀηδῆ εἰκόνα τῆς κρεπάλης. Οἱ Γέροντες, ἀφ' οὗ ἤθελον γυμνάσει τοὺς νέους εἰς ἡμερινοὺς καὶ νυκτερινοὺς ἀκροβολισμοὺς, καὶ πολεμικὰς ἐξασκήσεις, ἐξαπέστειλλον προσδιωρισμένον τινα ἀριθμὸν ἐξ αὐτῶν ἐρωδιασμένων μὲ ξιφίδια καὶ ὀλίγην τροφήν. Οὗτοι τὴν μὲν ἡμέραν ἐκρύπτοντο, τὴν δὲ νύκτα σκορπιζόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς, ἔσφαζον ἀνηλεῶς τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀποκαμωμένους ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σπάρτης δυστυχεῖς Εἰλωτας (β)! Ἡ Εἶλος ὅμως ἐδουλώθη μετὰ τὸν

(α) Ἦσαν δὲ τότε τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ γῆς ἐντὸς πλαττόμενοι καὶ τρεφόμενοι, καὶ αὐτοὶ (οἱ πολῖται) καὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν, καὶ ἡ ἄλλη σκευή, δημιουργούμενα. Ἐπειδὴ δὲ παντελῶς ἐξεργασμένοι ἦσαν, καὶ ἡ γῆ αὐτοὺς μήτηρ οὔσα ἀνῆκε, καὶ νῦν θεῖ ὡς περὶ μητρὸς καὶ τροφοῦ τῆς χώρας ἐν ἣ εἰσὶ βουλευέσθαι τε καὶ ἀμύνειν αὐτοὺς, εἴαν τις ἐπ' αὐτὴν ἦ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ὡς ἀδελφῶν ὄντων καὶ γηγενῶν διανοεῖσθαι. Πλάτ. Πολιτ. βιβ. III. φ. 121.

(β) Ἡναγκάζετε ὁ νέος (λέγει ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος) τὰ ἔ-

Λυκοῦργον· ἀλλ' ἡ Εἰλωτεία εἶναι συνέπεια τῆς Νομοθεσίας. Οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον κατὰ τὸν Γεωγράφον, δημοσίους δούλους (α). οἱ δὲ νικηθέντες ἐδούλευον· ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων ἠϋξανε· καὶ ἠναγκάζετο ἡ Σπάρτη νὰ φθείρῃ τὸ περισσεῦον μέρος, διὰ νὰ μὴ κινδυνεύτῃ ὕστερον ἢ ἰδίᾳ, καθὼς ἠκολούθησε πολλάκις καὶ εἰς πολλὰς ἀρχαίας Δημοκρατίας. Δυσχίλιοι Εἰλωτες, ἐπιστρέφοντες νικηταί, προὔπαντήθησαν ἀπὸ τὴν βουλὴν, καὶ ὀδηγηθέντες ἄοπλοι εἰς τὸν Ναόν, διὰ νὰ εὐχαριτήσωσι τὴν ἀγαθότητα τῶν θεῶν, ἐσφάγησαν ἀπανθρώπως ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔσωσαν (β)!

Τὸ μόνον λοιπὸν καὶ οὐσιῶδες ἔργον τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἦσαν οἱ φύλακες τῆς Σπάρτης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἦτον ἡ περὶ τὰ ὄπλα ἀσκήσις ἔμπροσθεν ὅλης τῆς πόλεως (γ). Ὅστις ἔλειπεν ἀπὸ τὰ Κοινόβια, ἢ τοὺς Ἀγῶνας, ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τοὺς νόμους· ἕκαστος Σπαρτιάτης ἔζη μετὰ τῆς πόλεως· ἐκάστη αὐτοῦ πράξις, ἢ λόγος, ἐθεωρεῖτο, καὶ ἠκούετο ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας· ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Σπάρτης ὠρίμαζε προβαίνουσα καὶ ἀνθοῦσα ἡ νεολαία. Τὴν Σπάρτην ἔδωλεπεν ἀκατα-

ρη περιερχόμενος, καὶ μᾶτε καθεύδων ἠδέως, ἵνα μὴ ληφθῇ, μῆτε ὑπὴρ-
ρέταις χρώμενος· ἄλλο δὲ καὶ τοῦτο γυμνασίας εἶδος πρὸς πόλεμον·
ἀπολύοντες γὰρ ἕκαστον γυμνόν, προσέταττον ἑνᾶυτὸν ὅλον ἔξω ἐν τοῖς
ἔορσι πλανᾶσθαι κ.τ.λ.

(α) Τρόπον γὰρ τινὰ δημοσίους δούλους εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι τούτους. Κατοικίας τινὰς ἀποδείξαντες καὶ λειτουργίας ἰδίας. Στράβ. βιβ. VIII· κεφ. VI.

(β) Πλούταρχος αὐτόθι.

(γ) Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διασώσομεν, τοὺς φύλακας ἡμῖν τῶν ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους, δεῖν εἶναι δημιουργοὺς ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς, καὶ μηδὲν ἄλλο ἐπιτηδεύειν ὅ,τι μὴ εἰς τοῦτο φέροι. Πλάτ. βιβ. 3· Πολιτ. φ. 93.

παύστως ὁ Σπαρτιάτης καὶ ἐγρηγορῶς καὶ κοιμώμενος· καὶ ἡ Σπάρτη ἐκείνον. Ὁ καθείς ἐγνώριζε τὰς πράξεις τῶν συμπολιτῶν του· καὶ ὅλοι ὁμοῦ τὴν διαγωγὴν ἐκάστου πολίτου. Διὰ τοῦτο ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἔρως συνεγεννάτο, ἠῤῥενε, καὶ οὐσιωδῶς ἐνοῦτο, γενόμενος ἢ καθήμερinh καὶ ἡ δευτέρα φύσις παντὸς Σπαρτιάτου (α). Εὐσέβεια καὶ πατριωτισμὸς εἰσὶν αἱ δύο ἀκρόταται καὶ ἀχώρισται ἀρεταί· αὐταὶ ὑψοῦσιν ἐξευγενίζουσαι παρὰ πᾶσαν ἄλλην, τὴν ἀνθρώπινον φύσιν· ὁ ἀσεβὴς καὶ διεφθαρμένος· ὁ περιγελῶν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικὴν, δὲν εἶναι ἀληθῆς πατριώτης. Ἡ ὑπὲρ πατρίδος ἀγάπη, οὔσα καθαρὰ καὶ θεία ἀρετὴ, δὲν ἐμφωλεύει εἰς διεφθαρμένην καρδίαν, ἀναισθητοῦσα, καὶ παραμελοῦσα τὰ ἱερώτερὰ χρέη τῆς (β).

Αἱ ἐορταὶ εἰς τὴν Σπάρτην ἦσαν πολυάριθμοι· δὲν διέφερον ὁμοῦς ὁ σκοπὸς ὡς καὶ τῶν ἀγώνων· πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ φιλοτιμία καὶ τὸ φιλόπατρι διεχέστο, ὡς ἠλεκτρικὸν πῦρ, εἰς τὰς φλέβας τῶν νέων ἀγωνιζομένων ἐνόπλων, ἐνώπιον τῶν ἐνόπλων ἀγωνοθετῶν θεῶν τε καὶ Γερόντων. Τότε μὲ ἀνδρικὴν φωνὴν ἔψαλλον τὰ ἐνόπλια ᾄσματα πρὸς ἔπαινον τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων ἡρώων (γ). Αὐτοῦ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἔρως ἐφθανε μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· οἱ μὲν Γέροντες ἔψαλλον τὰ

Εἴμεθα ποτὲ γενναῖοι,
Νέοι ὄντες καὶ ἀκμαῖοι.

Οἱ δὲ ἄνδρες ἀπεκρίνοντο·

(α) Τροφή γὰρ καὶ παιδείαις χρηστὴ (λέγει ὁ Πλάτων) σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ. (Πλάτ. αὐτόθι.)

(β) Ἐάν δὲ μιμῶνται, μιμῆσθαι τὰ τούτοις προσέκοντα εὐθύς ἐκ παιθῶν: ἀνδρείους, σώφρονας, ὀσίους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα· τὰ δὲ ἐναντία, μήτε ποιεῖν, μήτε δεινοῦς εἶναι μιμῆσασθαι, μηδ' ἄλλο μηδὲν τῶν αἰσχρῶν· ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμῆσεως, τοῦ εἶναι ἀπολαύσωσιν. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. III.)

(γ) Ὁ ἐνόπλιος εἶναι σύνθετος ἐξ ἰάμβου, καὶ σακτύλου, καὶ τῆς παριαμειδῆος· ἀνδρικός καὶ ἐξορμητικός εἰς πόλεμον.